Meeri Toivanen, Pauliina Penttilä
TIO/TDM, TIO/TDL

Perustuslakivaliokunta

U 81/2025 vp Valtioneuvoston kirjelmä komission ehdotuksista sääntelyn yksinkertaistamiseksi (digiomnibus ja tekoälyomnibus)

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt liikenne- ja viestintäministeriön asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle (U 81/2025 vp) komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten ja direktiivien muuttamisesta digitaalisen lainsäädäntökehyksen yksinkertaistamisen osalta (COM(2025) 837 final, ns. *digiomnibus*) ja tekoälyä koskevien yhdenmukaistettujen sääntöjen täytäntöönpanon yksinkertaistamisen osalta (COM(2025) 836 final, ns. *tekoälyomnibus*). Liikenne- ja viestintäministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

1. Lausunnon alasta

Lausunnossa keskitytään Euroopan komission 19.11.2025 antamiin digiomnibus- ja tekoälyomnibusasetusehdotuksiin erityisesti niiltä osin, kuin valtioneuvoston kirjelmässä on tunnistettu perustuslakiin, perusoikeuksiin, kansalliseen liikkumavaraan tai julkisen vallan järjestämiseen liittyviä kysymyksiä.

2. Ehdotuksen pääasiallisesta sisällöstä ja käsittelyvaiheesta

Digiomnibus- ja tekoälyomnibusasetusehdotukset pyrkivät selkeyttämään EU:n digitaalista sääntelyä ja vähentämään erityisesti yritysten sääntelystä koituvaa hallinnollista taakkaa. Ehdotukset kattavat 15 eri EU-säädöstä.

Digiomnibus-asetusehdotus yhdistää useita kumottavia datasäädöksiä (datanhallinta-asetus, avoimen datan direktiivi ja muiden kuin henkilötietojen vapaan liikkuvuuden asetus) voimassa olevaan data-asetukseen. Alustatalouden P2B-asetus kumottaisiin. Yleisen tietosuoja-asetuksen osalta ehdotuksilla pyritään muun muassa päivittämään henkilötiedon määritelmää, keventämään vähäriskiseen henkilötietojen käsittelyyn liittyviä velvoitteita sekä mahdollistamaan henkilötietojen laajempi hyödyntäminen tekoälyjärjestelmissä. Evästesääntelyä päivitetään siirtämällä osa sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin sääntelystä yleisen tietosuoja-asetuksen alle. Poikkeamaraportoinnille ehdotetaan perustettavaksi keskitetty EU-laajuinen ilmoituskanava useiden eri säädösten mukaisiin raportointivelvoitteisiin.

Tekoälyomnibus-asetusehdotuksen tarkoituksena on keventää tekoälyjärjestelmien tarjoajien sekä vaatimustenmukaisuuden arviointilaitosten hallinnollista taakkaa, mahdollistaa erityisten henkilötietojen käytön tekoälyjärjestelmien vinoumien tunnistamiseen, pidentää tekoälyasetuksen

velvoitteiden siirtymäaikoja sekä keventää rekisteröintivelvollisuutta tietyille ei-suuririskisille järjestelmille.

Asetusehdotusten käsittely on käynnissä neuvoston sääntelyn yksinkertaistamisen Antici-alatyöryhmässä. Puheenjohtajamaa Kypros pyrkii käsittelemään erityisesti tekoälyomnibusasetusta nopealla aikataululla ja tavoittelee yleisnäkemystä huhtikuussa. Euroopan parlamentissa digiomnibusin pääkäsittelystä vastaava valiokunta on ITRE ja LIBE sekä tekoälyomnibusin osalta IMCO ja LIBE. Mietinnön esittelijät ovat digiomnibusin osalta Aura Salla (EPP/FI) ja Marina Kaljurand (SD/EE) sekä tekoälyomnibusin osalta Arba Kokalari (EPP/SE) ja Michael McNamara (RE/IE).

3. Valtioneuvoston kanta ehdotukseen

Valtioneuvosto kannattaa sääntelyn yksinkertaistamista ja pitää tärkeänä, että EU:n digi- ja kyberlainsäädäntö muodostaa selkeän ja eheän kokonaisuuden. Valtioneuvoston näkemyksen mukaan komission ehdotukset pääosin voivat yhdenmukaistaa sääntelyä, edistää digitalisaatiota ja keventää hallinnollista EU-sääntelystä koituvaa taakkaa erityisesti yrityksille

Samalla valtioneuvosto huomauttaa, että muutoksiin sisältyy perusoikeusvaikutuksia, joita tulee arvioida tarkemmin erityisesti suhteessa tietosuojaan, viestinnän luottamuksellisuuteen, julkisuusperiaatteeseen ja tieteen vapauteen. Lisäksi valtioneuvosto katsoo, että jatkoneuvotteluissa olisi huolehdittava siitä, että säädös- ja täytäntöönpanovallan delegointi komissiolle on tarkoituksenmukaista sekä riittävän tarkkarajaista ja täsmällistä.

Datasääntelyn osalta valtioneuvosto pitää tärkeänä, että datasääntelyssä jätetään riittävästi kansallista liikkumavaraa, erityisesti sellaisen sääntelyn osalta, joka on tähän asti ollut vähimmäistason asettavaa luonteeltaan ja joka koskee viranomaisten asiakirjojen luovuttamista. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kansallisen julkisuuslainsäädännön huomioimisen sekä kansalliset toimenpiteet, jotka edistävät tiedon yhteentoimivuutta ja hallintaa. Jatkovalmistelussa tulisi arvioida tarkemmin ehdotettujen muutosten suhdetta kansalliseen julkisuuslainsäädäntöön, erityisesti siltä osin, kuin ehdotettu muutos voi vaikuttaa perustuslain julkisuusperiaatteeseen ja tieteen vapauteen rajoittamalla viranomaisten asiakirjojen luovutusta sekä julkisin varoin tuotetun tutkimusdatan saatavuutta.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että neuvotteluissa varmistetaan, ettei ehdotuksilla tosiasiallisesti heikennetä nykyistä tietosuojan tasoa ja rekisteröidyn oikeuksia. Oikeusvarmuuden varmistamiseksi ja hallinnollisen taakan keventämiseksi neuvotteluissa tulee kiinnittää yleisesti huomiota myös ehdotetun sääntelyn selkeyteen ja täsmällisyyteen. Erityisten henkilötietoryhmien käsittelyyn liittyen valtioneuvosto pitää tärkeänä, että neuvotteluissa varmistetaan asianmukaiset ja riittävät suojatoimenpiteet sekä rajataan henkilötietojen suojaan puuttuminen välttämättömään.

Päätelaitteen tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn osalta valtioneuvosto pitää tärkeänä varmistaa, että rekisteröidyllä on mahdollisuus vaikuttaa hänestä kerättäviin ja käsiteltäviin henkilötietoihin sekä saada riittävästi tietoa kyseisestä käsittelystä. Muut kuin suostumukseen perustuvat käsittelyperusteet on määriteltävä tarkkarajaisesti ja oikeasuhtaisesti.

Valtioneuvosto kannattaa toimia, joilla vähennetään eri säädösten nojalla tapahtuvasta poikkeamaraportoinnista aiheutuvaa hallinnollista taakkaa ja kustannuksia. Valtioneuvosto huomioi, että poikkeamien raportoinnin keskittäminen yhteen EU-tason järjestelmään sisältää

tietojen kasautumiseen ja järjestelmän toimivuuteen liittyviä riskejä. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että keskitetyn EU-ilmoituskanavan tietoturvallisuus, luotettavuus ja toiminnallisuuksien riittävyys varmistetaan. Ennen uusien tehtävien osoittamista Euroopan unionin kyberturvallisuusvirasto ENISA:lle tulee arvioida sen kyky hoitaa sille osoitettavat tehtävät. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotuksen jatkokäsittelyssä arvioidaan sen suhdetta toissijaisuusperiaatteeseen sekä kansalliseen turvallisuuteen ja puolustukseen.

Valtioneuvosto pitää yleisesti ehdotuksia tekoälyasetuksen yksinkertaistamiseksi ja siitä aiheutuvan hallinnollisen taakan vähentämiseksi kannatettavina. Valtioneuvosto pitää kuitenkin tärkeänä varmistaa, että ehdotettava sääntely on kaikilta osin oikeasuhteista ja katsoo, että neuvotteluissa tulisi vielä arvioida SEUT 16 artiklan lisääminen oikeusperustaksi, sillä ehdotetut muutokset tekoälyasetukseen koskevat tietyiltä osin myös henkilötietojen suojaa. Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti siihen, että erityisiä henkilötietoja voidaan käsitellä laajemmin tekoälyjärjestelmien vinoumien korjaamiseksi, mutta katsoo, että erityisesti suuririskisissä järjestelmissä henkilötietojen käsittely on rajattava välttämättömään ja varmistettava riittävät suojatoimet.

Ehdotusten suhteesta perustuslakiin

Yksityiselämän suoja (PL 10 §): Yleiseen tietosuoja-asetukseen ((EU) 2016/679), toimielinten tietosuoja-asetukseen ((EU) 2018/1725), sähköisen viestinnän tietosuojadirektiiviin (2002/58/EY) ja tekoälyasetukseen ((EU) 2024/1689) ehdotettujen muutosten arvioidaan vaikuttavan perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattuun henkilötietojen suojaan. Myös avoimen datan direktiivin ((EU) 2019/1024) ja datanhallinta-asetuksen ((EU) 2022/868) muutokset sekä niiden aineellisen sääntelyn siirtäminen data-asetuksen ((EU) 2023/2854) piiriin voivat vaikuttaa henkilötietojen suojaan.

Yleisen tietosuoja-asetuksen osalta komissio esittää muutoksia henkilötiedon määritelmään anonymisointia ja pseudonymisointia koskevien tulkintaepävarmuuksien selventämiseksi. Lisättävällä säännöksellä selvennettäisiin, ettei henkilötiedosta olisi kyse pelkästään siksi, että joku toinen taho voi tietojen avulla tunnistaa rekisteröidyn, vaan ratkaisevaa on, miten rekisterinpitäjä voi itse tunnistaa rekisteröidyn kohtuullisella todennäköisyydellä, mikä vastaa unionin tuomioistuimen pseudonymisointia koskevaa oikeuskäytäntöä (asia C-413/23 P). Valtioneuvosto kuitenkin katsoo, että henkilötietojen määritelmän muuttamisella voi olla laaja-alaisia vaikutuksia henkilötietojen suojan tasoon EU:ssa sekä Suomea ja muita jäsenvaltioita sitovien kansainvälisten velvoitteiden, kuten Euroopan neuvoston uudistetun tietosuojayleissopimuksen 108, täyttämiseen.

Digiomnibus keventäisi eräiltä osin rekisterinpitäjän informointi- ja raportointivelvoitteita erityisesti vähäriskisessä käsittelyssä ja rekisteröidyn oikeuksien väärinkäytöstilanteissa. Komissio katsoo, ettei muutoksilla olisi kielteisiä vaikutuksia henkilötietojen suojan tasoon, ja että sääntelyn selkeyttäminen voi joissain tapauksissa jopa vahvistaa rekisteröidyn suojaa. Valtioneuvosto korostaa kuitenkin tarvetta varmistaa, ettei sääntely jää liian yleiselle tasolle ja etteivät laajat poikkeusmahdollisuudet tosiasiallisesti heikennä rekisteröidyn oikeutta saada tietoa henkilötietojensa käsittelystä (PeVL 14/2018 vp ja EUT asiat 740/22 (52 kohta) ja C-439/19 (105 kohta ja 172–176 kohta). Samoin ilmoituskynnyksen nostaminen korkeaan riskiin sekä tietoturvaloukkausilmoitusten määräajan pidentäminen 72 tunnista 96 tuntiin voivat yhdessä toteutettuna heikentää ilmoitusten tarkoituksenmukaisuutta ja siten rekisteröidyn suojaa erityisesti silloin, kun loukkauksen vaikutusten korjaaminen edellyttäisi nopeaa tiedonsaantia.

Ehdotuksessa mahdollistettaisiin myös se, että henkilötietojen käsittely tekoälyjärjestelmien kehittämisessä ja operoinnissa voisi jatkossa perustua rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettuun etuun, ellei EU:n tai kansallisen lainsäädännön mukaan vaadita rekisteröidyn suostumusta. Lisäksi komissio ehdottaa tekoälyjärjestelmien kehittämiseen ja operointiin liittyen myös uutta poikkeusperustetta erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelykieltoon sekä käsittelyä koskevia erityisiä suojatoimia. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn osalta ehdotettaisiin uutta poikkeusperustetta liittyen biometristen tietojen käsittelyyn silloin, kun se on tarpeen rekisteröidyn henkilöllisyyden todentamiseksi. Esityksessä edellytettäisiin tältä osin, että biometriset tiedot tai todentamiseen tarvittavat keinot olisivat rekisteröidyn yksinomaisessa hallinnassa.

Vastaavasti tekoälyasetuksen osalta suuririskisten tekoälyjärjestelmien tarjoajien lisäksi myös suuririskisten tekoälyjärjestelmien käyttöönottajat sekä muiden tekoälyjärjestelmien tarjoajat ja käyttöönottajat voisivat tietyin edellytyksin käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä, jos se on tarpeellista vinoutumien havaitsemiseksi ja korjaamiseksi. Nykyisen ehdottoman välttämättömyyden vaatimuksen sijaan käsittely olisi perustuisi tarpeellisuuteen. Valtioneuvosto katsoo tarpeelliseksi arvioida tulisiko välttämättömyyden vaatimus säilyttää, jotta voidaan varmistaa, että erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely toteutetaan välttämättömän rajoissa ja että nykyinen korkea henkilötietojen suojan taso säilyy.

Valtioneuvosto huomauttaa, että henkilötietojen käsittelyyn voi liittyä erityisesti suuririskisissä järjestelmissä ja erityisiä henkilötietoryhmiä käsiteltäessä merkittäviä riskejä rekisteröidyille. Perustuslakivaliokunta on korostanut henkilötietojen käsittelyyn liittyviä uhkia, erityisesti silloin kun kyse on arkaluonteisista tiedoista (PeVL 14/2018 vp, PeVL 13/2016 vp, PeVL 14/2009 vp). Valiokunnan mukaan tällaisen käsittelyn tulee rajoittua vain välttämättömään ja perustua täsmällisiin ja tarkkarajaisiin säännöksiin (PeVL 3/2017 vp). Tämä linjaus vastaa myös EU:n perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vaatimuksia: henkilötietojen suojaan kohdistuvien rajoitusten on oltava välttämättömiä, tarkkarajaisia ja toteutettu tavalla, joka ei mahdollista laajempaa puuttumista kuin tavoitteen saavuttaminen edellyttää (asia 740/22, 52 kohta; asia C-439/19, 105 kohta; asia 172–176 kohta; asia C-13/16, 30 kohta; yhdistetyt asiat C-92/09 ja C-93/09, 86 kohta; asia C-473/12, 39 kohta; asia C-212/13, 28 kohta). Lisäksi unionin tuomioistuin on korostanut, että rajoitusta ei voida pitää välttämättömänä, jos sama tavoite voidaan saavuttaa muilla rekisteröityjen perusoikeuksia vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä (asia C-548/21, kohta 87 ja 88).

Evästeiden osalta komission ehdotuksessa päätelaitteiden tietojen käsittelyä koskeva sääntely siirtyisi osittain yleisen tietosuoja-asetuksen alle, mutta osa päätelaitetiedoista jäisi edelleen sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin soveltamisalaan. Komissio katsoo, että evästekyselyjen vähentämiseen tähtäävät muutokset parantaisivat käyttäjien suojaa, koska rekisteröidyt voisivat tehdä aidompia ja tietoisempia valintoja henkilötietojensa käsittelystä. Riittävän tiedonsaannin varmistaminen on olennaista sekä suostumuksen antamisen että vastustamisoikeuden käyttämisen kannalta. Valtioneuvosto huomauttaa, että ehdotettu kaksijakoinen sääntelykehys, jossa osa päätelaitteen tiedoista kuuluisi tietosuoja-asetuksen ja osa sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivin piiriin, voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa eri tietoluokkien suojataso poikkeaa toisistaan tai valvontaviranomaisten toimivalta jakautuu epäselvästi. Neuvotteluissa tulee pyrkiä varmistamaan päätelaitetietojen yhdenmukainen suojataso ja välttää mallia, jossa eri tietoluokkien suojantaso eriytyy ilman selkeää oikeudellista perustetta.

Digiomnibus siirtäisi avoimen datan direktiivin (EU) 2019/1024 ja datanhallinta-asetuksen (EU) 2022/868 II luvun keskeisen sääntelyn data-asetuksen uuteen VIIc lukuun, jonka soveltamisala on epäselvä erityisesti sen suhteen, missä määrin luvun velvoitteet vaikuttaisivat tietosuojasääntelyyn ja missä määrin ne velvoittaisivat julkisen sektorin elimiä luovuttamaan tai käsittelemään tietoja, mukaan lukien henkilötietoja.

Avoimen datan direktiivin ja datanhallinta-asetuksen II luvun säännökset on alun perin tarkoitettu menettelysäännöiksi, jotka rakentuvat kansallisen tiedonhallinta- ja julkisuuslainsäädännön päälle. Tätä rajausta olisi kuitenkin vaikeampi tulkita, koska kyseiset johdanto-osien ja artiklojen selventävät säännökset eivät sisältyisi ehdotettuun VIIc lukuun. Nykyinen datanhallinta-asetus ei velvoita julkisen sektorin elimiä sallimaan datan uudelleenkäyttöä eikä vapauta julkisen sektorin elimiä unionin tai kansallisen lainsäädännön mukaisista salassapitovelvoitteistaan. Lisäksi se ei luo oikeusperustaa henkilötietojen käsittelylle eikä muuta EU:n tietosuojasääntelyä. Kuten myös Euroopan tietosuojaneuvosto ja Euroopan tietosuojavaltuutettu ovat yhteislausunnossaan korostaneet, nämä rajaavat säännökset tulisi sisällyttää myös data-asetuksen ehdotettuun VIIc lukuun.

Julkisuusperiaate (PL 12 §): Seuraavassa kuvataan U-kirjelmää täydentävästi ehdotuksen vaikutuksia julkisuusperiaatteen toteutumiseen. Avoimen datan direktiivi koskee julkisen hallinnon hallussa olevien asiakirjojen uudelleenkäyttöä ja siihen liittyviä menettelytapoja, kuten käsittelyaikoja ja maksuperusteita. Koska direktiivi on implementoitu kansalliseen lainsäädäntöön, sen sääntely on voitu luontevasti sovittaa osaksi kansallista oikeusjärjestystä. Suomessa on katsottu, että asiakirjan uudelleenkäyttö sisältyy asiakirjan julkisuuteen, ja viranomaiset ovat voineet luontevasti toteuttaa direktiivin velvoitteet pelkästään kansallista lainsäädäntöä soveltamalla.

Komission ehdotuksessa direktiivi kumottaisiin ja sen säännökset sisällytettäisiin data-asetuksen uuteen VIIc lukuun soveltuvin osin. Tämä poistaisi kansallinen implementoinnin ja tekisi sääntelystä tulee suoraan sovellettavaa EU-oikeutta, jolloin data-asetuksen säännökset saavat etusijan kansalliseen julkisuuslainsäädäntöön Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 288 artiklassa tarkoitetun etusijaperiaatteen mukaisesti. Viranomaisten on siis jatkossa sovellettava data-asetuksen säännöksiä itsenäisesti, mikä voi muutosten voimaantultua aiheuttaa jonkin verran hämmennystä sekä tarvetta tiedotukseen ja ohjeistukseen.

Muutos ei sinänsä ole ongelmallinen julkisuusperiaatteen kannalta, niin kauan kuin data-asetuksesta tulevat vaatimukset ovat yhteensopivia kansallisen sääntelyn kanssa tai asettavat vähimmäistason, joka voidaan kansallisesti ylittää. Neuvotteluissa tavoitteena tuleekin olla tämän varmistaminen. Ehdotuksen 32i artiklan 5 alakohdan merkitys on keskeinen julkisuusperiaatteen turvaamiseksi, sillä siinä todetaan, ettei VIIc luku vaikuta unionin ja kansallisiin asiakirjojen saatavuutta koskeviin menettelysääntöihin. VIIc lukuun olisi syytä lisätä myös nykyisen datanhallinta-asetuksen säännökset (1 artiklan 2 ja 3 kohta), jotka rajaavat velvoitteita ja vahvistavat, ettei sääntely luo oikeusperustaa tietojen tai henkilötietojen käsittelylle.

Näistä lisäyksistä huolimatta olisi paikoin epäselvää, kuinka asetustasoista sääntelyä tulisi soveltaa kansallisen julkisuuslainsäädännön kanssa. Ehdotetun VIIc luvun sääntelyn laajuus poikkeaa avoimen datan direktiivistä, joka asettaa vähimmäissäännöt. Kansallinen julkisuus- ja tiedonhallintalainsäädäntö on paikoin kattavampaa ja laajempaa kuin avoimen datan direktiivin sääntely, johtuen kansallisista tarpeista ja säädösten erilaisista tavoitteista. Esimerkiksi VIIc luvun 2 jaksoa ei sovellettaisi toisen tai sitä alemman asteen oppilaitoksen hallussa oleviin asiakirjoihin

tai dataan, eikä muiden kulttuurilaitosten kuin kirjastojen, korkeakoulujen kirjastot mukaan luettuina, museoiden ja arkistojen hallussa oleviin asiakirjoihin ja dataan, kun taas julkisuuslain soveltamisalassa ei ole vastaavia kulttuurilaitoksia tai oppilaitoksia koskevia poikkeuksia. Komission ehdotuksen tarkoituksena ei tiettävästi ole ollut muuttaa avoimen datan direktiivin (jatkossa data-asetuksen VIIc luvun 2 jakson) sääntelyn luonnetta vähimmäistason asettavana, mutta tätä olisi syytä vielä selkeyttää itse asetustekstissä, jotta lainsäädäntö ei pirstaloituisi kansallisella ja EU-tasolla.

Direktiivin siirtäminen asetukseen vaatii tarkastelua myös valvontajärjestelmän osalta. Suomen olisi nimettävä viranomainen valvomaan data-asetuksen VIIc luvun noudattamista, vaikka laillisuusvalvonta on Suomessa vakiintuneesti kuulunut ylimmille laillisuusvalvojille. Tämä voisi johtaa rinnakkaisiin ja päällekkäisiin valvontamenettelyihin sekä vaikeuttaa tavallisen kansalaisen näkökulmasta julkisuusperiaatteen toteutumista. Lisäksi data-asetuksen 38 artiklan soveltaminen VIIc lukuun loisi uuden valitustien, jonka kohteena voisivat olla esimerkiksi pyyntöjen käsittelyajat, maksuperusteet tai arvokkaiden tietoaineistojen saatavuus. Tämä lisäisi hallinnollista taakkaa ja aiheuttaisi päällekkäisiä valvonta- ja muutoksenhakujärjestelmiä.

Koska VIIc luku sisältäisi jo velvoitteet muutoksenhakuun ja koska viranomaisten laillisuusvalvonta on Suomessa jo järjestetty kattavasti, olisi tarkoituksenmukaista rajata data-asetuksen IX luvun soveltaminen VIIc luvun ulkopuolelle, kuten myös Euroopan tietosuojaneuvosto ja Euroopan tietosuojavaltuutettu ovat yhteislausunnossaan korostaneet.

Tieteen vapaus ja elinkeinovapaus (PL 16 § ja 18 §): Avoimen datan direktiiviä sovelletaan myös eräitä julkisomisteisten yleishyödyllisten yritysten asiakirjoihin sekä julkisin varoin tuotettuun tutkimustietoon. Komission ehdotuksen mukaan tutkimusaineistoja koskevat säännökset siirtyisivät data-asetuksen uuteen VIIc lukuun. Tämä tarkoittaisi, että jäsenvaltioiden olisi nimettävä toimivaltainen viranomainen seuraamaan, että tutkimusta tuottavat ja rahoittavat organisaatiot, kuten korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja yksityiset toimijat, asettavat julkisin varoin tuotetun tutkimusaineiston saataville asetuksen mukaisesti. Tällainen valvonta merkitsisi merkittävää puuttumista tieteen vapauteen ja yliopistojen autonomiaan. Avoimuutta voidaan edistää tarkoituksenmukaisemmin esimerkiksi rahoitusehdoilla. Samoin data-asetuksen 38 artiklan valitusoikeus olisi uusi ja nykyistä raskaampi menettely.

Koska sääntely koskisi myös julkisomisteisia yrityksiä ja tutkimustoiminta tai sen rahoittaminen voi olla elinkeinon harjoittamista, ehdotus on myös elinkeinovapauden kannalta ongelmallinen. Tarkoituksenmukaisin ratkaisu olisikin rajata data-asetuksen IX luvun soveltaminen VIIc luvun ulkopuolelle.

Toimivallan siirto EU-tasolle ja sääntelyvallan delegointi: Liikenne- ja viestintäministeriö tuo lopuksi esille, että valtioneuvoston kirjelmässä on käsitelty myös ehdotuksen oikeusperustaa sekä toimivallan siirtoa komissiolle. Nämä ovat EU-oikeudellisia kysymyksiä, mutta niillä on valtiosääntöinen ulottuvuutensa (PeVL 31/2022 vp, 8 kohta ja PeVL 37/2021 vp, 42 kohta).

Komission ehdotukset perustuvat SEUT 114 artiklaan (sisämarkkinoiden toteuttaminen) ja 16 artiklaan (henkilötietojen suoja). Ehdotuksilla ei laajenneta unionin toimivaltaa uusille politiikkasektoreille, vaan ne kohdistuvat jo olemassa olevaan sääntelyyn, jonka osalta unionilla on toimivalta sisämarkkinoiden toimivuuden varmistamiseksi. Perustuslain 94 § ja 95 § huomioiden, valtioneuvosto ei arvioi ehdotuksia uuden toimivallan siirroksi, vaan ne täsmentävät ja kehittävät jo voimassa olevaa EU-sääntelykehystä.

Digiomnibusissa keskitetyn ilmoitusjärjestelmän osalta NIS 2-direktiivin, yleisen tietosuoja-asetuksen, DORA-asetuksen, eIDAS-asetuksen ja CER-direktiivin nojalla annettavat poikkeusilmoitukset olisi jatkossa tehtävä Euroopan unionin kyberturvallisuusvirasto ENISA:n kautta. Keskitettyä EU-ilmoituskanavaa olisi mahdollista laajentaa myös muiden säädösten mukaisiin ilmoituksiin tulevaisuudessa. Valtioneuvosto huomauttaa, että poikkeamien raportoinnin keskittäminen yhteen EU-tason järjestelmään sisältää tietojen kasautumiseen ja järjestelmän toimivuuteen liittyviä riskejä. Ennen uusien tehtävien osoittamista ENISA:lle tulee arvioida sen kyky hoitaa sille osoitettavat tehtävät. Lisäksi siirtyminen keskitettyyn EU-ilmoituskanavaan ei saa heikentää valvontaviranomaisten oikeuksia ja tosiasiallisia mahdollisuuksia saada niiden tehtävien hoitamisen kannalta tarpeelliset tiedot riittävän nopeasti.

Tekoälyomnibusissa komissiolle annettaisiin toimivalta valvoa sellaisia yleiskäyttöisiä tekoälyjärjestelmiä, jotka perustuvat saman tarjoajan yleiskäyttöiseen tekoälymalliin, sekä tekoälyjärjestelmiä, jotka sisältyvät erittäin suuriin verkkoalustoihin tai erittäin suuriin hakukoneisiin. Lisäksi komissiolle annettaisiin toimivalta perustaa testiympäristöjä yleiskäyttöisille tekoälyjärjestelmille, jotka perustuvat saman tarjoajan yleiskäyttöiseen tekoälymalliin. Näissä tapauksissa komissiolla olisi kansallisia markkinavalvontaviranomaisia vastaavat toimivaltuudet. Valtioneuvosto katsoo, että jatkoneuvotteluissa olisi huolehdittava siitä, että säädös- ja täytäntöönpanovallan delegointi komissiolle on tarkoituksenmukaista sekä riittävän tarkkarajaista ja täsmällistä. Lisäksi täytäntöönpano- ja siirtymäajan tulee olla riittävää ja ennakoitavaa.